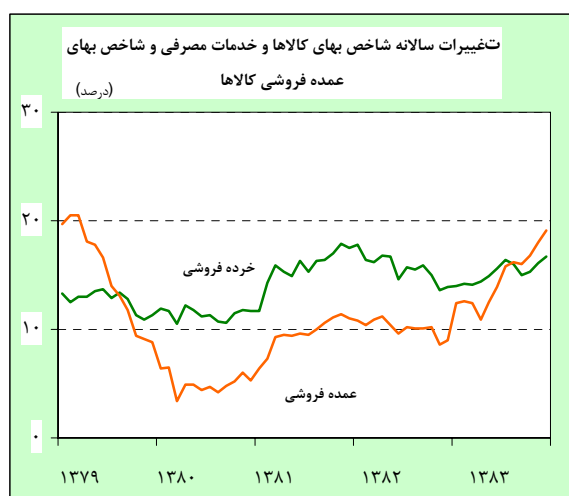

فصل هفدهم

روند قیمتها

الف - سال ۱۳۸۳

روند نزولی نرخ تورم در سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰، از ابتدای سال ۱۳۸۱ متوقف شد و شاخص مزبور روند افزایشی به خود گرفت. نرخ مذکور در سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۱ به ترتیب ۱۲/۶، ۱۱/۴ و ۱۵/۸ درصد بود و در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ تا حدودی کاهش یافت و به ترتیب به ۱۵/۶ و ۱۵/۲ درصد محدود گردید.

با توجه به آثار زیانباری که از تورم (افزایش مداوم سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات) ناشی می‌شود، یکی از اهداف اصلی سیاستهای کلان اقتصادی، ایجاد شرایط لازم برای کاهش نرخ تورم به سطوح یک‌رقمی و آنگاه ثبات قیمتها در سطوح پایین نرخ تورم است. تورم از سه مجموعه عوامل فشار تقاضا، فشار هزینه و ساختار اقتصاد نشات می‌گیرد.

یکی از عوامل مهم تورم در سال مورد بررسی، رشد بالای نقدینگی بود؛ با وجود کاهش رشد اقتصادی در سال ۱۳۸۳ در مقایسه با سال قبل، به دلیل رشد بالای واردات از جمله واردات کالاهای مصرفی، اثر کاهش رشد اقتصادی

بر تورم محسوس نبود، لیکن رشد نقدینگی را نمی‌توان یگانه عامل تغییرات سطح عمومی قیمتها دانست. افزایش دستمزد نیروی کار و افزایش قیمت نهاده‌های تولیدی داخلی و وارداتی از دیگر عوامل تورم از طریق فشار هزینه هستند. با توجه به همبستگی زیاد رشد شاخص کل قیمت در اقتصاد ایران با رشد شاخص قیمت کالاهای وارداتی (به دلیل وابستگی بخشهای مختلف اقتصاد ایران به کالاهای واسطه‌ای و مواد اولیه وارداتی)، با افزایش قیمت کالاهای وارداتی، شاخص کل قیمت نیز افزایش می‌یابد.

کسری قابل توجه بودجه دولت، نرخ بالای بیکاری و اولویت ایجاد اشتغال در سیاستهای پولی و مالی و عدم انعطاف‌پذیری دستمزدها از جمله دلایل ساختاری برای بروز و تداوم تورم در کشور می‌باشد.

درصد تغییر سالانه متوسط شاخصهای قیمت

متوسط رشد طی دوره	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۱۴/۱	۱۵/۲	۱۵/۶	۱۵/۸	۱۱/۴	۱۲/۶	شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری
۱۴/۶	۱۴/۷	۱۰/۱	۹/۶	۵/۱	۱۴/۸	شاخص بهای عمده فروشی کالاها
۱۰/۸	۱۶/۸	۱۵/۶	۱۳/۵	۱۰/۹	۱۶/۲	شاخص بهای تولید کننده
۱۲/۴	۲۸/۴	۱۱/۷	۵/۷	۱/۳	۱۷/۷	شاخص بهای کالاهای صادراتی
۱۹/۵	۲۰/۶	۱۱/۸	۲۸/۳	۱۱/۶	۲۶/۴	شاخص ضمنی تولید ناخالص داخلی (به قیمت پایه) (۱)
۱۶/۱	۱۷/۰	۱۲/۶	۱۶/۰	۱۲/۶	۲۲/۵	شاخص ضمنی تولید ناخالص داخلی بدون نفت (به قیمت پایه) (۱)

۱- رقم مربوط به سال ۱۳۸۳ مقدماتی است.

براساس ماده (۵) قانون برنامه پنجساله سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹)، دستگاهها و شرکتهای دولتی اجازه داشتند قیمت کالاها و خدمات عرضه شده خود را سالانه حداکثر به میزان ۱۰ درصد افزایش دهند. با توجه به آنکه سالانه مبالغ معتدلی یارانه پنهان از طریق عرضه کالاها و خدمات دولتی با قیمتهای پایین تر از قیمت اقلام مشابه در کشورهای همسایه به طور غیرهدفمند به مصرف کنندگان انتقال می یابد، مجوز فوق می توانست تا حدودی از گسترش این یارانه پنهان و پیامدهای آن جلوگیری نماید. به دنبال افزایش نامتعارف قیمتها در ماههای ابتدایی سال ۱۳۸۲ مجوز فوق توسط مجلس شورای اسلامی لغو گردید.

کادر ۱۱- قانون جلوگیری از افزایش قیمتها تا پایان برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

در تاریخ بیست و نهم تیرماه سال ۱۳۸۲ قانون جلوگیری از افزایش قیمتها تا پایان برنامه سوم توسعه در اجرای سیاستهای کنترل تورم و به منظور گسترش رفاه عمومی و جلوگیری از افزایش قیمت کالاها و خدمات دولتی به تصویب مجلس شورای اسلامی و در تاریخ هشتم مرداد ماه همان سال به تایید شورای نگهبان رسید. در این قانون مقرر گردید که کلیه افزایش نرخ خدمات و کالاهای دولتی خارج از ضوابط قانون برنامه سوم لغو شود و به منظور تامین کالاهای اساسی یارانه ای درحد سال ۱۳۸۱ دولت موظف شد که ۱۰ درصد اعتبارات هزینه ای مجلس شورای اسلامی، نهاد ریاست جمهوری و ستاد قوه قضاییه را کسر و به ردیف مربوط به یارانه کالاهای اساسی اضافه نماید. همچنین دولت مجاز شد تا ۵ درصد از اعتبارات هزینه ای هر یک از دستگاههای اجرایی کشور را که از بودجه عمومی استفاده می کنند کسر و به ردیف یارانه کالاهای اساسی اضافه کند.

اعمال سیاست تعیین قیمت و دستمزد با توسل به سازوکارهای اداری از جمله سیاستهایی است که دولت طی سالهای اخیر با هدف کنترل تورم و حفظ قدرت خرید صاحبان درآمدهای ثابت اتخاذ کرده است. اعمال این سیاست از اواخر سال ۱۳۸۱ با تشکیل ستاد «کنترل و بررسی قیمتها» که با هدف ایجاد هماهنگی در سیاستهای مربوط به تعیین قیمت کالاها و خدمات در بخشهای مختلف تشکیل گردید وارد مرحله تازه ای شد. مطابق مصوبات شورای اقتصاد، تصویب نامه های هیات وزیران و ستاد بررسی و کنترل قیمتها و همچنین تبصره های قانون بودجه سال ۱۳۸۳ و قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولید کنندگان کالا، ارایه دهندگان خدمت و کالاهای وارداتی (قانون تجمیع عوارض)، در سال ۱۳۸۳ قیمت حدود ۵۶ قلم کالا و خدمت به صورت اداری افزایش یافت. افزایش های مذکور که عمدتاً در ماههای آغازین سال روی داد، موجب بروز نگرانیهایی در سطح جامعه گردید. افزایش قیمت کالاها و خدمات در ماههای پایانی سال ۱۳۸۲ و ماههای ابتدایی سال ۱۳۸۳ مصوبه مورخ ۱۳۸۳/۲/۱۳ هیات محترم وزیران درخصوص کنترل قیمت کالاها و خدمات را به دنبال داشت.

نظام سهمیه بندی کالاها به رغم ماده ۴۶ اصلاحی قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، در سال ۱۳۸۳ همانند سالهای گذشته ادامه یافت^(۱) و ۲۷۵۳/۴ میلیارد ریال یارانه بابت کالاها و خدمات توسط دولت پرداخت شد. این میزان یارانه نسبت به سال قبل ۸۲۱۵/۶ میلیارد ریال (۴۲/۵ درصد) افزایش یافته و نسبت یارانه پرداختی به تولید ناخالص داخلی از ۱/۸ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۲/۰ درصد در سال ۱۳۸۳ رسید. بخش عمده یارانه پرداختی در جهت حمایت از مصرف کنندگان بود.

۱- براساس بند (الف) قانون اصلاح ماده ۴۶ قانون برنامه سوم توسعه: «دولت مکلف است حداکثر تا پایان سال دوم برنامه سوم توسعه، با انجام مطالعات و بررسی های کارشناسی اقدامات قانونی به منظور هدفمند نمودن پرداخت یارانه کالاهای اساسی شامل گندم، برنج، روغن نباتی، قند، شکر، پنیر، شیر، دارو، شیرخشک، کود، بذر، سم، حاملهای انرژی و سایر موارد را انجام دهد» (مصوب ۱۳۷۹).

کادر ۱۲- تصویب نامه هیات وزیران در خصوص کنترل قیمت کالاها و خدمات

هیات وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۳/۲/۱۳ طی تصویبنامه‌ای با شماره ۳۰۷۰۵/۹۶۹۴ جهت کنترل قیمت کالاها و خدمات موافقت نمود:

- ۱- کالاهای مشمول قیمت‌گذاری مستقیم دولت به لحاظ افزایش قیمت بررسی و چنانچه تخلفی از مصوبات دولت یا ستاد کنترل قیمت‌ها شده است موارد افزایش یافته لغو گردند.
- ۲- کالاهایی که به نحوی در اختیار دولت است ولی مسئولیت قیمت گذاری آنها با مراجعی غیر از دولت یا ستاد بررسی و کنترل قیمت‌هاست، با نظر ستاد بررسی و کنترل قیمت‌ها نسبت به اصلاح قیمت‌های آنها اقدام گردد.
- ۳- هرگونه افزایش قیمت کالاها و خدمات بیش از حد مجاز قانونی لغو گردد.
- ۴- شهرداریها به وظیفه خود در کنترل نرخ رفت و آمد شهری عمل و نسبت به کاهش قیمت‌ها اقدام نمایند.
- ۵- کلیه شرکتهای دولتی موظفند نسبت به ارائه گزارش میزان افزایش بهره‌وری خود در جهت کاهش قیمت تمام شده کالاها و خدمات که به تصویب مجامع عمومی آنها رسیده است اقدام نمایند.
- ۶- وزارت بازرگانی با هماهنگی وزارتخانه‌های ذیربط به منظور تعدیل ممکن در قیمت آن دسته از کالاهایی که متأثر از افزایش قیمت جهانی است (مرغ، سیمان و فولاد) اقدام لازم را به عمل آورد.
- ۷- وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با استفاده از سازوکارهای اقتصادی لازم از جمله فروش اوراق مشارکت، برای مهار رشد نقدینگی اقدامات لازم را به عمل آورند و سیاستهای کنترلی خود را در مهار رشد نقدینگی و هدایت صحیح آن با پیش بینی های لازم به ستاد بررسی و کنترل قیمت‌ها ارائه نمایند.
- ۸- نظر به ضرورت توجه بیشتر دولت در کنترل قیمت برخی از کالاهای ضروری و مورد استفاده عامه مردم، وزارت بازرگانی ضمن تجدید نظر در فهرست سبد حمایتی با هدف ثبات قیمت کالاهای مندرج در فهرست مزبور، نتیجه را پس از تصویب ستاد بررسی و کنترل قیمت‌ها به هیات وزیران ارائه نماید.

روند عمومی قیمت‌ها

تغییرات متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در دوازده ماهه منتهی به هر ماه نسبت به دوره مشابه سال قبل نشان می‌دهد که روند نزولی این نرخ که از ابتدای سال ۱۳۷۹ آغاز شده و تا پایان سال ۱۳۸۰ با نوسانات اندکی ادامه داشت، از ابتدای سال ۱۳۸۱ سیر صعودی به خود گرفت. این روند تا پایان مردادماه ۱۳۸۲ ادامه داشت. شاخص مذکور از مرداد ماه سال ۱۳۸۲ تا مردادماه سال ۱۳۸۳ روندی کاهنده داشته و در مردادماه ۱۳۸۳ به کمترین میزان خود در دوازده ماه قبل برابر با ۱۴/۶ درصد رسید. نرخ رشد فزاینده شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی مجدداً از شهریورماه آغاز و در پایان سال ۱۳۸۳ به ۱۵/۲ درصد افزایش یافت.

تغییرات متوسط شاخص بهای عمده فروشی کالاها در دوازده ماهه منتهی به هر ماه نیز نشان می‌دهد شاخص مذکور که در طول سال ۱۳۸۱ و تا پایان مرداد ماه سال ۱۳۸۲ روند افزایشی داشت از دی ماه روند کاهشی یافت و مجدداً از ابتدای سال ۱۳۸۳ رو به افزایش گذاشت به طوری که در پایان سال ۱۳۸۳ به بیشترین درصد تغییر برابر با ۱۴/۷ درصد دست یافت. همچنین تغییرات شاخص بهای تولیدکننده در دوازده ماهه منتهی به هر ماه نسبت به دوره مشابه سال گذشته نشان می‌دهد که روند افزایشی این شاخص که از ابتدای سال ۱۳۸۱ آغاز شده بود تا پایان سال ۱۳۸۳ کمابیش ادامه یافت و در اسفند ماه با بیشترین تغییر خود برابر با ۱۶/۸ درصد مواجه گشت. این شاخص تنها در ماههای دی، بهمن و اسفند سال ۱۳۸۲ و ماههای تیر و مرداد سال ۱۳۸۳ سیر نزولی ملایمی را طی کرد.

درصد تغییرات متوسط شاخص‌های قیمت در دوازده ماه منتهی به هر ماه (نسبت به مدت مشابه سال قبل)

شاخص بهای تولید کننده		شاخص بهای عمده فروشی کالاها		شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی		
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۵/۸	۱۳/۷	۱۰/۲	۱۰/۰	۱۵/۳	۱۶/۳	فروردین
۱۶/۰	۱۴/۰	۱۰/۴	۱۰/۲	۱۵/۱	۱۶/۵	اردیبهشت
۱۶/۱	۱۴/۴	۱۰/۶	۱۰/۴	۱۵/۰	۱۶/۵	خرداد
۱۵/۹	۱۴/۷	۱۰/۶	۱۰/۵	۱۴/۸	۱۶/۵	تیر
۱۵/۷	۱۵/۱	۱۰/۷	۱۰/۶	۱۴/۶	۱۶/۷	مرداد
۱۵/۸	۱۵/۳	۱۱/۱	۱۰/۶	۱۴/۷	۱۶/۶	شهریور
۱۵/۸	۱۵/۶	۱۱/۶	۱۰/۶	۱۴/۸	۱۶/۶	مهر
۱۵/۹	۱۵/۸	۱۲/۱	۱۰/۶	۱۴/۸	۱۶/۵	آبان
۱۶/۱	۱۵/۹	۱۲/۶	۱۰/۶	۱۴/۸	۱۶/۴	آذر
۱۶/۳	۱۵/۸	۱۳/۱	۱۰/۵	۱۴/۸	۱۶/۳	دی
۱۶/۶	۱۵/۷	۱۳/۹	۱۰/۳	۱۵/۰	۱۵/۹	بهمن
۱۶/۸	۱۵/۶	۱۴/۷	۱۰/۱	۱۵/۲	۱۵/۶	اسفند

بررسی ارتباط متقابل شاخص‌های بهای کالاها و خدمات مصرفی، عمده فروشی و تولیدکننده حاکی از همبستگی بالای شاخصهای مذکور طی زمان است. انتظار می‌رود هر گونه فشار بر هزینه‌های تولید کالاها و خدمات، از طریق گروه کالایی شاخص‌بهای تولید کننده به شاخص بهای عمده فروشی و آنگاه به شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی منتقل شود و یا به صورت مستقیم از طریق گروه خدمات یا کالاهای عرضه مستقیم از تولیدکننده به مصرف‌کننده، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی را متاثر نماید. از طرف دیگر، افزایش شاخص بهای کالاهای وارداتی متناسب با وزن کالاهای مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای در واردات، از شاخص بهای عمده فروشی به شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و تولید کننده سرایت می‌کند. تکانه‌های ناشی از فشار هزینه، به تناسب بین نوسانات شاخصهای قیمت توزیع می‌شود و اثرات متقابل بعدی شاخصها بر یکدیگر را به دنبال دارد. وقفه‌های زمانی انتقال نوسانات شاخصهای قیمت بر یکدیگر، موجب پویایی‌های تورم در اقتصاد شده و بیان دیگری از چرخه «دستمزد - قیمت» و چرخه «فشار هزینه - فشار تقاضا» است.

جدول ماتریس ضرایب همبستگی حاکی از همبستگی بالای تغییرات ارقام ماهانه شاخصهای قیمت با یکدیگر می‌باشد. طی دوره ۸۳-۱۳۷۹ ضریب همبستگی بین تغییرات شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و شاخص بهای عمده فروشی ۶۲/۹ درصد، بین تغییرات شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و تولید کننده در حدود ۷۱/۹ درصد و بین تغییرات شاخص بهای عمده فروشی و تولید کننده ۹۷/۱ درصد است.

ماتریس ضرایب همبستگی بین تغییرات شاخصهای قیمت در دوازده ماهه منتهی به هر ماه طی دوره ۸۳-۱۳۷۹

شاخص بهای تولید کننده	شاخص بهای عمده فروشی	شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی	
۰/۷۱۹	۰/۶۲۹	۱/۰۰۰	شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی
۰/۹۷۱	۱/۰۰۰	۰/۶۲۹	شاخص بهای عمده فروشی
۱/۰۰۰	۰/۹۷۱	۰/۷۱۹	شاخص بهای تولید کننده

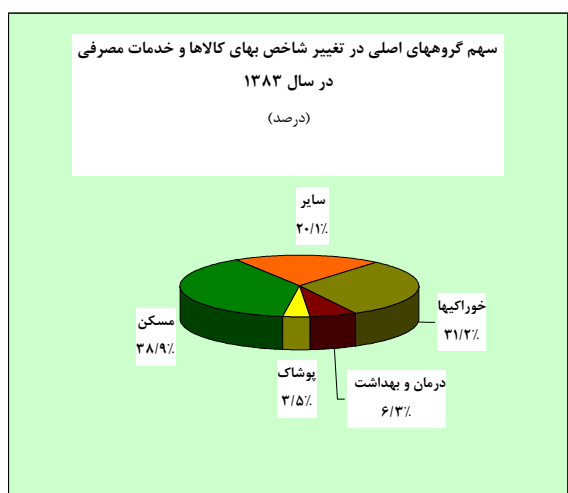
تغییر قیمت‌های نسبی

الف - شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی

۱- مناطق شهری کشور

در سال ۱۳۸۳ متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری نسبت به سال قبل به میزان ۱۵/۲ درصد افزایش یافت که در مقایسه با سال ۱۳۸۲ از کاهشی به میزان ۰/۴ واحد درصد برخوردار بود. بررسی شاخص مذکور به تفکیک

گروههای اختصاصی تشکیل دهنده نشان می‌دهد که نرخ رشد شاخص بهای هر سه گروه «کالا»، «خدمت» و «مسکن، سوخت و روشنایی» نسبت به سال قبل کمتر بوده است. در بین گروههای اختصاصی، شاخص بهای «کالا» بیشترین سهم را در افزایش شاخص کل (به میزان ۴۳/۳ درصد) به خود اختصاص داد. سهم دو گروه «مسکن، سوخت و روشنایی» و «خدمت» در افزایش شاخص کل به ترتیب به میزان ۳۸/۹ و ۱۷/۸ درصد بود.

بررسی شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی به تفکیک گروههای اصلی نشان می‌دهد که طی سال مورد بررسی از هشت گروه اصلی تشکیل دهنده شاخص کل، نرخ رشد شاخص بهای گروههای «خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات»، «مسکن، سوخت و روشنایی»، «حمل و نقل و ارتباطات» و «کالاها و خدمات متفرقه» در مقایسه با سال ۱۳۸۲ کاهش و نرخ رشد گروههای «اثاث، کالاها و خدمات مورد استفاده در خانه»، «پوشاک»، «درمان و بهداشت» و «تفریح، تحصیل و مطالعه» در مقایسه با سال قبل افزایش یافت. در بین گروههای اصلی، شاخص بهای دو گروه «مسکن، سوخت و روشنایی» و «پوشاک» به ترتیب از بیشترین و کمترین نرخ رشد نسبت به سال قبل برخوردار بوده‌اند.

در سال ۱۳۸۳ گروه اصلی «مسکن، سوخت و روشنایی» بیشترین تاثیر مستقیم را در افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی داشت. این گروه با ضریب اهمیتی بیش از ۲۷/۰ درصد در بین گروههای اصلی تشکیل دهنده شاخص کل، با نرخ ۱۸/۲ درصد نسبت به سال قبل رشد کرد و سهمی معادل ۳۸/۹ درصد از رشد شاخص کل را به خود اختصاص داد. دلیل اصلی رشد این شاخص نیز رشد شاخص گروه فرعی «مسکن» بود که با ۱۸/۸ درصد رشد نسبت به سال قبل مواجه بود و ۹۴/۹ درصد از افزایش شاخص گروه اصلی «مسکن، سوخت و روشنایی» و ۳۶/۹ درصد از افزایش شاخص کل را به خود اختصاص داد. در این گروه اصلی، شاخص گروه فرعی «برق، آب و سوخت» که در سال ۱۳۸۲ با نرخ ۱۴/۴ درصد نسبت به سال قبل از آن افزایش یافته بود، در سال ۱۳۸۳ با نرخ ۱۱/۲ درصد رشد کرد و به دلیل ضریب اهمیت نسبی اندک آن در شاخص کل، تاثیر کمی در رشد شاخص کل داشت. دلیل اصلی افزایش شاخص گروه «برق، آب و سوخت»، افزایش سالانه بهای آب و برق مصرفی به موجب مصوبات قانونی بود.

پس از گروه اصلی «مسکن، سوخت و روشنایی»، رشد شاخص بهای گروه «خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات» بالاترین سهم را در رشد شاخص کل داشت. این گروه اصلی با دارا بودن بالاترین ضریب اهمیت نسبی در حدود ۳۲/۵ درصد در تشکیل شاخص کل، با نرخ ۱۴/۲ درصد نسبت به سال قبل رشد کرد و موجب ۴/۸ واحد درصد افزایش در شاخص کل گردید. دلیل اصلی افزایش شاخص گروه اصلی «خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات» افزایش شاخص بهای «میوه‌ها و سبزیها» بود. شاخص گروه فرعی مذکور با نرخ ۲۱/۲ درصد نسبت به سال قبل رشد کرده و موجب ۱/۷ واحد درصد افزایش در شاخص کل گردید. شاخص بهای گروه «میوه‌ها و سبزی‌های تازه» که در اکثر ماههای سال نقش تعیین‌کننده در تغییرات سطح عمومی قیمتها دارد در سال ۱۳۸۳ از رشدی برابر ۲۰/۶ درصد برخوردار بود که تقریباً برابر با نرخ رشد شاخص بهای گروه مذکور در سال ۱۳۸۲ بود. عامل عمده افزایش شاخص بهای این گروه افزایش ۲۵/۳ درصدی شاخص بهای گروه «میوه‌های تازه» بود که تقریباً ۶۶ درصد از افزایش شاخص بهای گروه «میوه‌ها و سبزی‌ها» را بر عهده داشت.

کادر ۱۳- اقدامات انجام گرفته درخصوص ساماندهی بازار میوه و مرکبات در پایان سال ۱۳۸۳

براساس گزارش مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۲۴ وزارت بازرگانی اقدامات زیر برای ساماندهی بازار میوه و مرکبات در سال ۱۳۸۳ صورت گرفت:

- ۱- کاهش حاشیه سود خرده فروشی میوه و تره بار توسط کمیسیون هیات عالی نظارت بر سازمانهای صنفی
- ۲- لغو ممنوعیت واردات میوه و مرکبات از طریق اصلاح مصوبه شماره ۶۳۷۳۸/ت/۲۸۳۰۷ هـ مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۲۸ هیات وزیران در راستای اجرای مواد ۱۱۴ و ۱۱۵ قانون برنامه سوم
- ۳- هماهنگی با سازمان بازرگانی استانها به منظور راه اندازی مراکز عرضه مستقیم میوه و مرکبات در طول سال به ویژه ایام پایانی سال ۱۳۸۳ و نیز بازرسی مستمر از انبار و سردخانه های مستقر در سطح استانها در ایام مذکور
- ۴- تعیین نرخ خرده فروشی انواع میوه و مرکبات در ایام پایانی سال و ابلاغ آن به استانهای کشور
- ۵- اختصاص غرفه ها به تشکلهای توانمند تولیدی مناطق میوه و مرکبات خیز کشور در میداین میوه و تره بار تهران
- ۶- کاهش نرخ تعرفه برخی میوه های وارداتی در جهت جبران کاهش تولید سیب درختی در سال ۱۳۸۳.

بدین ترتیب، دو گروه اصلی «مسکن، سوخت و روشنایی» و «خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات» با مجموع ضریب اهمیت نزدیک به ۵۹/۵ درصد در تشکیل شاخص کل، سهمی معادل ۷۰ درصد از تورم سال ۱۳۸۳ را به خود اختصاص دادند، به طوری که در مجموع ۱۰/۷ واحد درصد از تورم ۱۵/۲ درصدی سال مورد بررسی به این دو گروه اصلی تعلق داشت.

در بین سایر گروههای اصلی تشکیل دهنده شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی، شاخص بهای «حمل و نقل و ارتباطات» و «درمان و بهداشت» به ترتیب با ۱۱ درصد و ۱۷/۴ درصد افزایش نسبت به سال قبل، موجب ۱/۱ واحد درصد و ۱/۰ واحد درصد افزایش در شاخص کل شدند. در گروه «حمل و نقل و ارتباطات» شاخص بهای گروه حمل و نقل عمومی با ۱۷/۹ درصد رشد نزدیک به ۵۴/۰ درصد از افزایش شاخص بهای این گروه را به خود اختصاص داد. همچنین شاخص بهای گروه «حمل و نقل شخصی» به میزان ۷/۱ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشت که عمدتاً به دلیل رشد قیمت بنزین (به میزان ۲۳/۱ درصد) بوده است.

شاخص گروه «درمان و بهداشت» در چند سال اخیر همواره روند صعودی داشته است. نرخ رشد شاخص این گروه که عموماً بیشتر از نرخ رشد شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی است، موجب تغییر قیمتهای نسبی در مجموعه سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوارها به نفع این گروه شده است. در سال ۱۳۸۳ دلیل اصلی افزایش شاخص بهای گروه «درمان و بهداشت» افزایش شاخص گروه فرعی «خدمات درمانی» به میزان ۱۸/۷ درصد بود که حدود ۸۵ درصد از افزایش شاخص گروه مذکور را به خود اختصاص داد.

شاخص بهای گروه «اثاث، کالاها و خدمات مورد استفاده در خانه» و «کالاها و خدمات متفرقه» به ترتیب با نرخ رشد ۱۶/۱ درصد و ۱۴/۷ درصد نسبت به سال قبل، در مجموع موجب ۱/۴ واحد درصد افزایش در نرخ رشد شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی گردیدند. افزایش قیمت فرش دست بافت و ماشینی به ترتیب به میزان ۳۹/۷ و ۱۹/۶ درصد عامل اصلی افزایش شاخص بهای گروه «اثاث و کالاها و خدمات مورد استفاده در خانه» بود.

بررسی تغییرات ماهانه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سال ۱۳۸۳ نشان می دهد که شاخص مذکور در تمامی ماههای سال با افزایش همراه بوده و بیشترین رشد این شاخص نسبت به ماه قبل در فروردین ماه به میزان ۲/۲ درصد بود.

تغییرات متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی پیش و پس از حذف نوسانات فصلی

(هر دوره نسبت به دوره قبل)

(درصد)

	پس از حذف نوسانات فصلی			پیش از حذف نوسانات فصلی		
	۱۳۸۳	▲۱۳۸۲	▲۱۳۸۱	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱
سه ماهه اول	۳/۷	۳/۶	۴/۱	۴/۸	۴/۹	۵/۵
سه ماهه دوم	۴/۰	۳/۴	۴/۳	۲/۹	۲/۲	۲/۸
سه ماهه سوم	۳/۸	۳/۱	۳/۴	۲/۹	۲/۲	۲/۵
سه ماهه چهارم	۳/۶	۳/۳	۴/۶	۴/۵	۴/۲	۵/۶

بررسی تغییرات شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در هر فصل نسبت به فصل قبل نشان می‌دهد که تغییرات شاخص پیش از حذف نوسانات فصلی در فصلهای اول و چهارم هر سال بیشتر و در فصلهای دوم و سوم کمتر از تغییرات آن در مقایسه با فصل های مشابه پس از حذف نوسانات فصلی می باشد. از دلایل اصلی این اختلاف، می‌توان به تغییرات بیشتر شاخص بهای گروههای «خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات»، «پوشاک»، «اثاث، کالاها و خدمات مورد استفاده در خانه»، «حمل و نقل و ارتباطات» و «کالاها و خدمات متفرقه» در فصلهای اول و چهارم سال به دلیل افزایش تقاضای جامعه در ماههای پایانی سال و عرضه کمتر محصولات کشاورزی در این فصلها اشاره کرد. از طرف دیگر، با حذف نوسانات فصلی از شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، انتظار می‌رود اثرات انباشته عوامل دیگری مانند تجدید قراردادهای اجاره مسکن، اثرات با وقفه رشد نقدینگی در ماههای پایانی سال قبل، اثرات با وقفه افزایش قیمتهای اداری در ماههای اول سال، افزایش تقاضای جامعه برای کالاها و خدمات گروههای «تفریح، تحصیل و مطالعه»، «پوشاک» و «حمل و نقل و ارتباطات» در سه ماهه دوم و سوم هر سال، از عوامل اصلی موثر در رشد بالاتر شاخص مذکور (پس از حذف نوسانات فصلی نسبت به فصل قبل) باشد.

بررسی تحولات شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری کشور به تفکیک استانهای مختلف نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۳ استانهای فارس، کردستان و قزوین به ترتیب با نرخ تورم ۱۹/۳، ۱۷/۹ و ۱۷/۳ درصد از بالاترین نرخ تورم و استانهای گیلان، سیستان و بلوچستان و گلستان به ترتیب با ۱۱/۳، ۱۱/۹ و ۱۳/۲ درصد از پایین‌ترین نرخ تورم در بین استانهای کشور برخوردار بودند.

در این سال نرخ تورم در استان تهران ۱۴/۹ درصد بود. استان تهران به لحاظ جمعیت و سهم از هزینه کل خانوارهای مناطق شهری، دارای سهم قابل ملاحظه‌ای به میزان ۳۴/۹ درصد در تشکیل شاخص کل می‌باشد. افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در این استان ۵/۴ واحد درصد افزایش در شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی مناطق شهری کشور را توضیح داده و به تنهایی سهمی معادل ۳۵/۱ درصد در افزایش شاخص کل داشته است. استانهای اصفهان و فارس به ترتیب با سهمی معادل ۸/۱ درصد و ۷/۹ درصد در رتبه‌های بعدی تاثیرگذاری بر افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری کشور قرار گرفتند.

۲- مناطق روستایی کشور^(۱)

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی کشور در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال قبل ۱۵/۵ درصد افزایش یافت. بررسی شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی به تفکیک دو گروه اختصاصی تشکیل دهنده آن نشان می‌دهد که شاخص بهای «کالا» با نرخ ۱۳/۳ درصد و شاخص بهای «خدمات» با نرخ ۲۲/۴ درصد نسبت به سال ۱۳۸۲ افزایش یافته‌اند. دو گروه اختصاصی مذکور به ترتیب با ضرایب اهمیت ۸۳/۴ درصد و ۱۶/۶ درصد در تشکیل شاخص کل، ۶۵/۴ و ۳۴/۶ درصد از افزایش شاخص کل را به خود اختصاص دادند.

در سال مورد بررسی، شاخص بهای گروه «خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات» به میزان ۱۳/۲ درصد و شاخص بهای «کالاهای غیرخوراکی و خدمات» به میزان ۱۷/۴ درصد نسبت به سال قبل رشد نمود. در سال ۱۳۸۳ سهم گروه «خوراکیها و آشامیدنیها و دخانیات» از افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی به میزان ۳۸/۶ درصد و سهم گروه «کالاهای غیرخوراکی و خدمات» از افزایش شاخص کل به میزان ۶۱/۴ درصد بود.

در سال مورد بررسی، به جز نرخ رشد شاخص چهار گروه «پوشاک و کفش»، «اثاث، کالاها و خدمات مورد استفاده در منزل»، «حمل و نقل و ارتباطات» و «کالاها و خدمات متفرقه» نرخ رشد شاخص سایر گروههای اصلی تشکیل دهنده شاخص

۱- منبع آمارهای استفاده شده در این بخش، نشریه «شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی کشور»، مرکز آمار ایران می‌باشد. سال پایه این شاخص ۱۳۷۴ است.

کل بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی نسبت به سال قبل کاهش داشت. در این بین کاهش نرخ رشد شاخص گروههای «بهداشت و درمان» و «تفریحات، سرگرمیها و تحصیل» بیشتر از سایر گروهها بود.

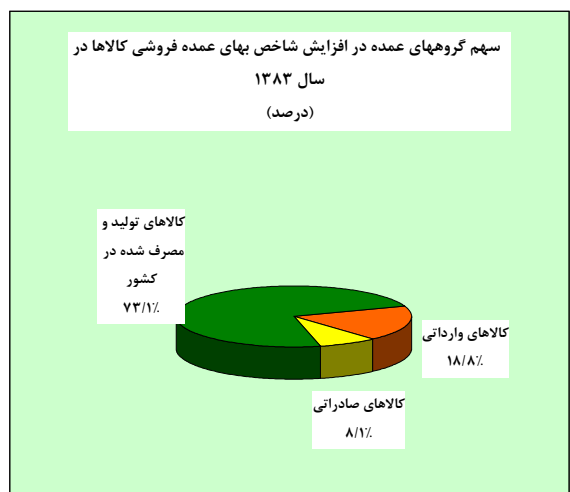
در سال ۱۳۸۳ شاخص گروه «خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات» با ۱۳/۲ درصد رشد نسبت به سال گذشته، به دلیل دارا بودن ضریب اهمیت قابل توجه ۵۰/۶ درصد در تشکیل شاخص کل، سهمی معادل ۳۸/۶ درصد در رشد این شاخص داشت.

پس از گروه اصلی «خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات» گروههای «مسکن، آب و برق، سوخت و روشنایی» و «پوشاک و کفش» به ترتیب با ۱۹/۰ و ۱۲/۳ درصد بیشترین سهم را در رشد شاخص کل ایفا نمود. سه گروه اصلی مذکور در مجموع معادل ۶۹/۹ درصد از افزایش شاخص کل را به خود اختصاص دادند.

ب- شاخص بهای عمده فروشی کالاها

متوسط شاخص بهای عمده فروشی کالاها در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال قبل به میزان ۱۴/۷ درصد افزایش یافت. نرخ رشد این شاخص در سال گذشته ۱۰/۱ درصد بود. دلیل اصلی افزایش مذکور در سال ۱۳۸۳ با توجه به ضریب اهمیت نسبی گروههای عمده تشکیل دهنده شاخص کل، افزایش نرخ رشد شاخص بهای گروه «کالاهای تولید و مصرف شده در کشور» از ۱۱/۶ درصد در سال گذشته به ۱۴/۲ درصد در سال مورد بررسی بود که ۷۳/۱ درصد از تغییرات شاخص بهای عمده فروشی را بر عهده داشت.

در سال ۱۳۸۳ نرخ رشد شاخص بهای «کالاهای وارداتی» نسبت به سال گذشته افزایش داشت و از ۴/۸ درصد در

سال ۱۳۸۲ به ۱۴/۵ درصد در سال مورد بررسی بالغ گردید. همچنین، نرخ رشد شاخص بهای کالاهای صادراتی از ۹/۵ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۲۲/۵ درصد در سال ۱۳۸۳ افزایش یافت که حاکی از کاهش قدرت رقابت اقلام صادراتی ایران در بازارهای جهانی است.

عوامل اصلی تاثیرگذار بر شاخص بهای کالاها وارداتی به کشور شامل قیمتهای جهانی، حقوق ورودی و نرخ ارز مورد استفاده در محاسبات گمرکی می باشد. در سال ۱۳۸۳ علیرغم وقوع پدیده سونامی که هزینه های سنگین انسانی و فیزیکی را برای برخی کشورهای آسیای جنوب

شرقی به همراه داشت تاثیر این پدیده بر رشد اقتصاد جهانی نسبتاً کم بود، لیکن افزایش قیمت نفت به دلیل افزایش تقاضای کشورهای بزرگ مصرف کننده انرژی مانند چین و هند باعث افزایش جهانی قیمت کالاها و خدمات گردید. نرخ موثر حقوق ورودی در سال ۱۳۸۲ به میزان ۱۰/۵ درصد بود که در سال ۱۳۸۳ به ۱۰/۹ درصد افزایش یافت^(۱). در سال ۱۳۸۳ نرخ ارز مورد استفاده در محاسبات گمرکی بطور متوسط ۸۵۰۰ ریال به ازای هر دلار بوده است. نرخ مشابه در سال ۱۳۸۲ به میزان ۷۹۲۰ ریال بود. با توجه به یکسان سازی نرخ ارز از سال ۱۳۸۱ و تعدیل ۷/۳ درصدی آن در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال قبل، افزایش نرخ رشد شاخص بهای کالاها وارداتی را می توان بیشتر به افزایش قیمتها در بازارهای جهانی، تغییر ترکیب کالاها وارداتی به کشور و افزایش نرخ ارز مربوط دانست.

۱- نرخ موثر حقوق ورودی از تقسیم مجموع ارزش حقوق ورودی وصولی بر ارزش ریالی کل واردات گمرکی کشور بدست می آید.

شاخص ارزش واحد^(۱) برای کالاهای صادراتی در سال ۱۳۸۲ برابر ۳/۰۶ میلیون ریال به ازای هر تن بود که در سال ۱۳۸۳ این شاخص به ۳/۲۲ میلیون ریال به ازای هر تن رسید که ۵/۲ درصد افزایش نشان می‌دهد. همچنین شاخص ارزش واحد برای کالاهای وارداتی در سال ۱۳۸۲ برابر ۷ میلیون ریال به ازای هر تن بود که در سال ۱۳۸۳ این شاخص با ۲۴/۸ درصد رشد به ۸/۷ میلیون ریال به ازای هر تن افزایش یافت. دو شاخص ارزش واحد کالاهای صادراتی و وارداتی کشور علاوه بر متغیرهای تورم داخلی و خارجی، نرخ ارز و نرخ موثر تعرفه، تحت تاثیر کیفیت و نوع کالاهای صادراتی و وارداتی نیز قرار می‌گیرند.

در بین گروههای اصلی شاخص بهای عمده فروشی کالاها، شاخص بهای «مصنوعات برحسب مواد اولیه» با بیشترین رشد به میزان ۲۵/۶ درصد در بین گروههای اصلی و نیز با توجه به ضریب اهمیت قابل ملاحظه ۲۶/۹۲ درصدی آن در تشکیل شاخص کل، سهمی معادل ۴۱/۷ درصد از تغییرات شاخص مذکور را بر عهده داشت. افزایش شاخص بهای آهن و فولاد به میزان ۵۱ درصد در سال ۱۳۸۳ به تنهایی ۵۵ درصد از افزایش شاخص بهای «گروه مصنوعات بر حسب مواد اولیه» را به خود اختصاص داد. همچنین، در بین زیر گروهها و اقلام مشمول این گروه، افزایش شاخص بهای مس، فتر خودرو و محصولات سیمانی به ترتیب به میزان ۵۴، ۴۲/۴ و ۲۵/۸ درصد قابل توجه بود.

پس از شاخص گروه «مصنوعات برحسب مواد اولیه»، شاخص گروه «مواد خوراکی» با ۱۲/۷ درصد رشد نسبت به سال قبل و با ضریب اهمیتی در حدود ۳۵/۴ درصد در تشکیل شاخص کل، سهمی معادل ۳۵/۵ درصد در افزایش شاخص کل داشت. افزایش شاخص بهای گوشت قرمز به میزان ۶/۹ درصد، ماهی آبهای جنوب ۳۲/۴ درصد، لبنیات ۱۱/۴ درصد، گندم ۱۱/۵ درصد، جو ۲۴/۷ درصد، ذرت ۲۸/۳ درصد، میوههای تازه ۲۱ درصد، سبزی های تازه ۹/۶ درصد، خشکبار ۲۶/۲ درصد، قندوشکر ۶/۷ درصد و روغن نباتی جامد ۲۱ درصد، بیشترین اثر را در افزایش شاخص بهای گروه «مواد خوراکی» داشتند. گروه «مواد شیمیایی و پتروشیمی» نیز با ۱۳/۳ درصد رشد نسبت به سال قبل دارای سهمی معادل ۷/۸ درصد در رشد شاخص کل بود. افزایش شاخص بهای پروپان و بوتان صادراتی به ترتیب به میزان ۳۱/۴ و ۳۸/۹ درصد، دارو ۱۱/۲ درصد، مواد شوینده ۴/۸ درصد و مواد اولیه پلاستیک و لاستیک مصنوعی ۱۴ درصد بیشترین اثر را در افزایش شاخص بهای این گروه داشتند. بدین ترتیب، سه گروه اصلی «مصنوعات برحسب مواد اولیه»، «مواد خوراکی» و «مواد شیمیایی و پتروشیمی» در مجموع ۸۵ درصد از رشد شاخص بهای عمده فروشی کالاها طی سال ۱۳۸۳ را به خود اختصاص دادند.

در سال ۱۳۸۳ متوسط شاخص بهای گروه «ماشین آلات و وسایل نقلیه» افزایشی معادل ۷/۲ درصد داشت که بالاتر از ۳/۳ درصد و ۲/۵ درصد افزایش این شاخص در سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ بود. در بین گروههای فرعی و اقلام مشمول این گروه، افزایش شاخص بهای ماشین آلات ساختمانی و صنعتی، وسایل سرد کننده، تلمبه‌ها، ترانسفورماتور و کابل مسی بیشترین اثر را در افزایش شاخص بهای «گروه ماشین آلات و وسایل نقلیه» به خود اختصاص دادند. در سال ۱۳۸۳، افزایش بهای بنزین معمولی ۲۳/۱، بنزین هواپیما بین ۳۲/۷ درصد الی ۴۸/۷ درصد و نفت کوره به میزان ۱۱/۹ درصد از دلایل اصلی افزایش شاخص بهای گروه «ساخت‌های معدنی و فرآورده‌های آن» به میزان ۱۲/۲ درصد بود.

در بین گروههای اختصاصی شاخص بهای عمده فروشی کالاها، نرخ رشد شاخص بهای «مصالح ساختمانی» در سال ۱۳۸۳ در مقایسه با نرخ مشابه در سال ۱۳۸۲ از افزایش قابل ملاحظه‌ای برخوردار بود. نرخ رشد این گروه از ۱۳/۰ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۲۳/۹ درصد در سال ۱۳۸۳ افزایش یافت و دلیل آن، افزایش نرخ رشد شاخص بهای مصالح فلزی از ۱۱/۹ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۳۳/۱ درصد در سال ۱۳۸۳ بود. افزایش قابل توجه شاخص بهای آهن و فولاد از عوامل اصلی افزایش شاخص بهای مصالح فلزی در سال ۱۳۸۳ می‌باشد. نرخ رشد شاخص قیمت مصالح ساختمانی غیرفلزی با اندکی افزایش از ۱۴/۰ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۱۴/۶ درصد در سال ۱۳۸۳ افزایش یافت.

۱- شاخص ارزش واحد (unit value) از تقسیم ارزش کالاهای صادراتی به وزن صادرات یا ارزش کالاهای وارداتی به وزن واردات محاسبه می‌گردد.

بررسی تغییرات ماهانه شاخص بهای عمده فروشی در سال ۱۳۸۳ نشان می‌دهد که بیشترین افزایش نسبت به ماه قبل در فروردین به میزان ۴/۹ درصد و کمترین افزایش به میزان ۰/۳ درصد در تیرماه بود.

ج- شاخص بهای تولید کننده

در سال ۱۳۸۳ شاخص بهای تولیدکننده نسبت به سال قبل ۱۶/۸ درصد رشد داشت. نرخ رشد این شاخص در سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ به ترتیب به میزان ۱۳/۵ و ۱۵/۷ درصد بود. در بین گروههای اختصاصی تشکیل دهنده شاخص بهای تولیدکننده، شاخص بهای «مواد معدنی، محصولات صنعتی و تامین برق، گاز و آب» با توجه به ضریب اهمیت قابل ملاحظه در تشکیل شاخص کل، باعث افزایش ۳۷/۱ درصدی شاخص بهای تولید کننده شد. نرخ رشد شاخص بهای گروه اختصاصی «کشاورزی، دامداری، جنگلداری و ماهیگیری» نیز در مقایسه با سال قبل افزایش یافت. این افزایش از ۱۵/۶ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۱۷/۹ درصد در سال ۱۳۸۳ بود. شاخص بهای گروه اختصاصی «خدمات» در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال قبل نرخ رشدی کاهنده داشت به طوری که از ۲۲/۲ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۱۸/۶ درصد در سال ۱۳۸۳ کاهش یافت. با این حال، به دلیل ضریب اهمیت نسبی بالای گروه اختصاصی خدمات در تشکیل شاخص کل، نزدیک به ۳۷ درصد از رشد این شاخص را به خود اختصاص داد.

در بین گروههای اصلی شاخص بهای تولید کننده، بیشترین سهم در رشد این شاخص به ترتیب به گروههای «محصولات صنعتی»، «کشاورزی، دامداری و جنگلداری»، «مستغلات، اجاره و فعالیتهای کار و کسب» و «حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات» اختصاص داشت. در سال ۱۳۸۳ شاخص بهای «محصولات صنعتی» با ۱۴/۷ درصد رشد نسبت به سال قبل، در مقابل ۱۰/۷ درصد رشد در سال ۱۳۸۲، با توجه به ضریب اهمیت ۴۵/۲ درصدی آن در تشکیل شاخص کل، به تنهایی سهمی معادل ۳۴/۶ درصد از افزایش شاخص کل را بر عهده داشت. شاخص بهای «کشاورزی، دامداری و جنگلداری»، با نرخ رشد ۱۷/۹ درصد در مقابل ۱۵/۸ درصد رشد در سال ۱۳۸۲، دارای سهمی معادل ۲۵/۳ درصد در رشد شاخص کل بود. دو گروه «مستغلات، اجاره و فعالیتهای کار و کسب» و «حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات» به ترتیب با نرخ رشد ۱۹/۰ و ۱۴/۲ درصد، سهمی برابر با ۱۴/۳ و ۹/۶ درصد در افزایش شاخص کل بهای تولیدکننده داشتند. در مجموع، چهار گروه مذکور با دراختیار داشتن ضریب اهمیتی در حدود ۹۰ درصد در شاخص بهای تولید کننده، ۸۳/۸ درصد از رشد شاخص مذکور در سال ۱۳۸۳ را به خود اختصاص دادند.

نرخ رشد گروه «واسطه‌گریهای مالی» در بین گروههای اصلی شاخص نسبت به سال قبل به میزان ۳۴/۰ درصد بود. این گروه بیشترین افزایش را در بین گروههای اصلی شاخص بهای تولید کننده به خود اختصاص داد. از عمده دلایل افزایش این شاخص، بالا رفتن شاخص بهای حق بیمه به میزان ۲۶/۱ درصد در سال ۱۳۸۳ بوده است. افزایشهای فوق العاده شاخص کل قیمت در بورس در چند سال اخیر از دلایل اصلی افزایش شاخص بهای واسطه‌گریهای مالی به بالاترین سطح در بین گروههای اصلی شاخص بهای تولید کننده در سال ۱۳۸۳ بوده است. بررسی تغییرات ماهانه شاخص بهای تولید کننده نشان می‌دهد که بیشترین افزایش نسبت به ماه قبل در فروردین ماه به میزان ۳/۲ درصد و کمترین افزایش در شهریور ماه به میزان ۰/۵ درصد بود.

د- شاخص بهای کالاهای صادراتی

در سال ۱۳۸۳ شاخص بهای کالاهای صادراتی به میزان ۲۸/۴ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافت. نرخ رشد این شاخص در سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ به ترتیب ۵/۷ و ۱۱/۷ درصد بود. در بین گروههای تشکیل دهنده شاخص بهای کالاهای صادراتی، شاخص بهای گروه «فلزات معمولی و مصنوعات آنها» به دلیل افزایش شاخص بهای انواع آهن، چدن و فولاد به میزان ۷۹/۲ درصد و مس به میزان ۵۸/۷ درصد از بیشترین نرخ رشد در بین گروههای اصلی به میزان ۷۱/۱ درصد نسبت به سال قبل برخوردار بود. شاخص بهای گروه «فلزات معمولی و مصنوعات آنها» در سال ۱۳۸۲ به میزان ۲۷/۵ درصد افزایش یافته بود.

شاخص دو گروه «مواد پلاستیک و کائوچو و مصنوعات آنها» و «محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته» نیز به ترتیب با ۴۴/۳ و ۴۷/۹ درصد رشد در رتبه های بعدی افزایش در بین گروههای اصلی تشکیل دهنده شاخص بهای کالاهای صادراتی قرار گرفتند. در سال مورد بررسی، تنها شاخص گروه «دستگاههای اپتیک، دقت سنجی و پزشکی» با ۲/۶ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۸۲ مواجه شد.

در سال ۱۳۸۳ در بین گروههای اصلی تشکیل دهنده شاخص کل بهای کالاهای صادراتی، دو گروه «محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته» و «فلزات معمولی و مصنوعات آنها» بیشترین تاثیر را در افزایش شاخص کل به ترتیب به میزان ۲۵/۲ و ۲۴/۷ درصد داشتند. در گروه «محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته» افزایش شاخص بهای بنزن به میزان ۱۱۴/۷ درصد، آمونیاک ۴۳/۷ درصد و اسید سولفوریک ۵۴/۲ درصد نسبت به سال ۱۳۸۲ قابل ملاحظه بود. همچنین، در گروه «فلزات معمولی و مصنوعات آنها» شاخص بهای انواع آهن، چدن و فولاد افزایش قابل ملاحظه ای یافت. در سال مورد بررسی، افزایش شاخص سه گروه «محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته»، «فلزات معمولی و مصنوعات آنها» و «محصولات معدنی» در مجموع با ضریب اهمیت نسبی ۳۵/۱ درصد در تشکیل شاخص کل، در حدود ۷۱/۷ درصد از افزایش این شاخص را به خود اختصاص دادند.

بررسی تغییرات ماهانه شاخص بهای کالاهای صادراتی در سال ۱۳۸۲ نشان می دهد این شاخص در ماههای آذر، دی و بهمن کاهش و در سایر ماههای سال افزایش یافته و بیشترین رشد شاخص بهای کالاهای صادراتی نسبت به ماه قبل مربوط به خرداد و مرداد ماه به میزان ۵/۷ درصد بود.

روند قیمت و بازده داراییها

تحولات بازارها و جریان وجوه در بازار داراییها از موضوعات مورد توجه سیاستگذاران اقتصادی است. کارکرد کارآمد بازار داراییها آثار مهمی بر متغیرهای عمده اقتصاد کلان به ویژه سطح عمومی قیمتها بر جای می گذارد. مهمترین وظیفه و کارکرد بازار داراییها شامل بازار پول و ارز، سرمایه و داراییهای حقیقی را می توان در تامین مالی فعالیتهای بخش واقعی، شکل دهی به انتظارات تورمی و جذب عدم تعادلها و شوکهای وارده به بخش واقعی خلاصه نمود.

بررسی بازار داراییها در اقتصاد ایران حاکی از آن است که در چند سال اخیر ورود نقدینگی به این بازار و تقاضای قابل توجه موجب افزایش قیمت داراییها شده و بدین ترتیب اثر کمتری بر قیمت کالاها و خدمات برجای گذاشته است. در این بازار، سرمایه گذاران علاوه بر نرخ بازدهی و ریسک داراییها به درجه نقدشوندگی آنها نیز توجه می کنند. در اقتصاد ایران به دلیل عدم تقارن گسترده اطلاعات و هزینه بالای معاملات در داد و ستدهای رسمی، درجه نقدشوندگی داراییها بسیار متفاوت است.

مقایسه نرخ رشد قیمت یا بازدهی انواع داراییها در سال ۱۳۸۳ با نرخ تورم در سال مذکور حاکی از بازدهی واقعی منفی داراییهایی مانند دلار، اتومبیل سواری (پراید)، سهام و سپرده های سرمایه گذاری یکساله در بانکهای دولتی است. در این سال، اتومبیل سواری با نرخ ۳/۱- درصد با پایین ترین بازدهی واقعی مواجه بود. در سال ۱۳۸۳ در بین داراییهای با نرخ بازدهی واقعی مثبت، شاخص قیمت زمین و سکه بهار آزادی و سپرده های سرمایه گذاری یکساله در بانکهای غیردولتی به ترتیب با نرخ به میزان ۲۱/۴، ۲۱/۳ و ۲۰/۰ درصد بالاترین بازدهی را برای سرمایه گذاران داشتند.

بررسی بازدهی سرمایه گذاری روی انواع داراییها نشان می دهد که در سال ۱۳۸۳ به طور کلی بازدهی داراییها نسبت به سال قبل کاهش داشته است. در سال ۱۳۸۳ افت بازدهی در بورس اوراق بهادار به مراتب محسوس تر بود. رشد شاخص قیمت و بازده نقدی سهام در این سال تنها ۱۳/۶ درصد در مقابل ۱۳۸/۶ درصد در سال ۱۳۸۲ بود.

روند رشد قیمت و بازدهی بعضی از انواع داراییها

۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	میانگین نرخ بازدهی	انحراف معیار	نسبت شارب(۱)
-۵/۱	-۲/۲	۰/۱	۳/۸	۵/۱	۰/۳	۴/۲	-۴/۰
۰/۱	-۱/۴	۵/۷	۰/۶	-۳/۱	۰/۴	۳/۳	-۵/۱
۷/۹	-۰/۷	۵/۸	۳/۴	-۳/۱	۲/۷	۴/۵	-۲/۲
۳/۰	۰/۶	۱۴/۹	۲۳/۱	۲۱/۳	۱۲/۶	۱۰/۳	-۰/۴
۵۹/۹	۴۳/۷	۵۱/۲	۱۳۸/۶	۱۳/۶	۶۱/۴	۴۶/۶	۱/۰
۳۱/۷	۲۰/۲	۳۶/۵	۳۶/۰	۲۱/۴	۲۹/۲	۷/۹	۱/۵
۱۹/۰	۱۷/۰	۱۵/۰	۱۷/۰	۱۷/۰	۱۷/۰	۱/۴	۰
۱۸/۶	۱۹/۹	۲۰/۰	۱۹/۴	۱۸/۳	۱۹/۲	۰/۸	۲/۹
۱۹	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷/۴	۰/۹	۰/۴
۱۴	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳/۲	۰/۴	-۸/۵
۰۰۰	۱۷	۱۷	۱۷	۱۸	۱۷/۳	۰/۵	۰/۵
۱۲/۶	۱۱/۴	۱۵/۸	۱۵/۶	۱۵/۲	۱۴/۱	۲/۰	۰

۱- نسبت تفاضل بازدهی دارایی مورد نظر و دارایی بدون ریسک (اوراق مشارکت بانک مرکزی) به انحراف معیار دارایی مورد نظر

ب- دوره برنامه سوم

عملکرد و پیش‌بینی متغیرهای کلان در برنامه سوم

(درصد)

نرخ تورم	رشد نقدینگی	رشد اقتصادی
۱۵/۹	۱۶/۴	۶/۰
۱۴/۱	۲۸/۹	۵/۵

براساس ماده ۵ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، افزایش قیمت کالاها و خدمات توسط دستگاهها و شرکتهای دولتی سالیانه بیش از ده درصد مجاز نبوده و چنانچه دولت به هر دلیل فروش کالا یا خدمات هر

یک از شرکتهای دولتی را به قیمتی کمتر از قیمت محاسبه شده تکلیف کند، مابه‌التفاوت قیمت محاسبه شده و قیمت تکلیف شده از محل اعتبارات و منابع دولت باید به شرکت ذی نفع پرداخت گردد.

در دوره برنامه سوم توسعه رشد تولید ناخالص داخلی و رشد نقدینگی به ترتیب برابر با ۶/۰ و ۱۶/۴ درصد و رشد سطح عمومی قیمتتها ۱۵/۹ درصد در نظر گرفته شد. عملکرد نرخ تورم ۱/۸ واحد درصد کمتر از نرخ پیش‌بینی شده در برنامه بود. به رغم رشد بالای نقدینگی طی دوره برنامه، عمدتاً به دلیل کاهش انتظارات تورمی ناشی از ثبات نرخ ارز پس از یکسان سازی نرخ ارز، افزایش واردات از جمله واردات کالاهای مصرفی، سوق نقدینگی به بازار بورس اوراق بهادار، رکود حاکم بر بخش مسکن و غیر نقدتر شدن ترکیب نقدینگی، متوسط نرخ تورم در حد ۱۴/۱ درصد محدود گردید. روندهای بلندمدت متغیرهای کلان، حاکی از وجود فشار تورمی بالقوه در اقتصاد کشور است.

به رغم روند رو به کاهش تغییرات شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی طی سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰، افزایش نرخ رشد سطح عمومی قیمتتها که از ابتدای سال ۱۳۸۱ آغاز شد، موجبات نگرانی جدی دولت را فراهم آورد. در اواخر سال ۱۳۸۱ ستاد بررسی و کنترل قیمتتها با وظایف ویژه به مسئولیت معاون اول رئیس‌جمهور و عضویت وزیر امور اقتصادی و دارایی، رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، رئیس کل بانک مرکزی و روسای سازمانهای حمایت مصرف‌کنندگان و تولید کنندگان و بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات، تعزیرات حکومتی و دو نفر کارشناس اقتصادی با دبیری وزیر بازرگانی به دستور رئیس‌جمهور تشکیل گردید. این ستاد تا پایان سال ۱۳۸۳ در مجموع ۲۹ جلسه عادی و ۳ جلسه فوق‌العاده تشکیل داد که طی آن در مورد تغییرات قیمت ۹۶ قلم کالا و خدمت تصمیم‌گیری شد.

طی بخشنامه ۱۱۰۴۶-۸۱/م مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۱۴ ستاد بررسی و کنترل قیمتتها کلیه وزارتخانه‌ها، دستگاههای اجرایی و نهادها و شرکتهای دولتی که اختیار قیمت‌گذاری به عنوان مرجع دولتی را داشتند موظف شدند قبل از تصمیم‌گیری درخصوص هر گونه افزایش قیمت، تقاضای خود را جهت کارشناسی به سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان به عنوان دبیرخانه ستاد ارسال نمایند.

به دلیل افزایش فوق‌العاده قیمت کالاها و خدمات دولتی و به دنبال آنها سایر کالاها و خدمات، سقف افزایش قیمت ۱۰ درصدی در سال ۱۳۸۳ به ۵ درصد افزایش نسبت به قیمت مصوب سال قبل هر کالا تقلیل یافت. ستاد بررسی و کنترل قیمت‌ها حداقل تغییرات قیمت را در دامنه ۵ تا ۱۰ درصد برای سبد هزینه خانوار و در برخی موارد مثل نان در سال ۱۳۸۲ بر مبنای عدم افزایش قیمت قرار داد. در حالی که تصمیم ستاد درممانعت از افزایش قیمت کالاها و خدمات اداری، تاثیر کاهنده‌ای در حدود ۲ تا ۳ واحد درصد در تورم ۱۵/۲ درصدی کشور در سال ۱۳۸۳ داشت، دارای بار هزینه‌ای (به صورت یارانه مستقیم و غیر مستقیم) بر بودجه عمومی دولت نیز بود.

مجموعه برنامه‌های اقتصادی دولت طی برنامه پنج‌ساله سوم که با هدف اصلاح زیرساخت‌های اقتصادی کشور انجام گردید، روند رو به کاهش در شاخص تورم از میانگین ۲۵/۱ درصد در سالهای برنامه دوم توسعه به ۱۴/۱ درصد در سالهای برنامه سوم را بدنبال داشت. این درحالی است که در سال ۱۳۸۱ به دلیل وجود عدم تعادل در بودجه عملکردی، افزایش نقدینگی و اقدام برخی دستگاه‌های اجرایی در افزایش قیمت‌ها به عنوان آسان‌ترین شیوه افزایش سریع درآمد، مجدداً روند فزاینده قیمت‌ها بوقوع پیوست.

هیات وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۰/۲/۱۶ به استناد اصل یکصدوسی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، نظام تامین و تعیین قیمت کالا و خدمات (سبد حمایتی) را تصویب نمود. در این تصویب‌نامه کالاها و خدمات مختلف به دو گروه تقسیم شدند: ۱- کالاها و خدمات اساسی، حساس و ضروری؛ ۲- سایر کالاها و خدمات. در گروه اول نیز دو دسته کالا و خدمت تشخیص داده شد؛ الف- کالاها و خدماتی مانند گندم، نان، برنج وارداتی، روغن نباتی، شیر و شیرخشک، که در چارچوب تصویب‌نامه، قیمت این نوع کالاها و خدمات بعد از کارشناسی لازم توسط سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان مطابق فرآیند تصمیم‌گیری قیمت کالاها توسط شورای اقتصاد تعیین می‌گردد. ب- دسته دوم، کالاها و خدماتی مثل مواد اولیه مورد نیاز برای تولید کالاهای دسته اول مانند سیمان و شیشه که در چارچوب دستورالعمل‌های سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان، توسط واردکنندگان یا واحدهای تولیدی قیمت‌گذاری می‌گردند.

بررسی شاخصهای قیمت در طول برنامه سوم نشان می‌دهد که متوسط رشد سالانه شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی شهری (نرخ تورم) در حدود ۱۴/۱ درصد و متوسط رشد سالانه شاخص بهای تولیدکننده، عمده فروشی و صادراتی به ترتیب ۱۴/۶، ۱۰/۸ و ۱۲/۴ درصد بوده است.

در سالهای برنامه سوم توسعه شاخص بهای کالاها صادراتی با افت و خیزهای زیادی همراه بود. این شاخص در سالهای ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ با کمترین تغییرات به ترتیب به میزان ۱/۳ و ۵/۷ درصد نسبت به سال قبل و در سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۳ با بیشترین تغییرات مواجه بود. به خصوص در سال ۱۳۸۳ نرخ رشد ۲۸/۴ درصدی شاخص بهای کالاها صادراتی نسبت به سال قبل، با توجه به تعدیل حدود ۷/۳ درصدی ارزش پول ملی در این سال (متوسط نرخ ارز مورد استفاده در محاسبات گمرکی)، حاکی از کاهش قدرت رقابت کالاها و خدمات صادراتی کشور در بازارهای جهانی است.

اگرچه نرخ رشد شاخصهای قیمت در سالهای برنامه سوم همچنان دو رقمی باقی ماند، لیکن به نظر می‌رسد که اجرای سیاستهای ناظر به افزایش درجه رقابتی بازارها در سالهای برنامه تا حدودی به اهداف خود دست یافته است. نرخ رشد بالاتر شاخص قیمت تولیدکننده نسبت به دو شاخص بهای مصرف‌کننده و عمده فروشی بیانگر کاهش حاشیه سود در شبکه توزیع است. افزایش رقابت در سطوح عمده فروشی و خرده فروشی و گسترش فروشگاههای زنجیره‌ای را می‌توان از دلایل این کاهش قلمداد نمود.

متوسط سالانه روند تغییرات شاخصهای قیمت طی برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

(درصد)

برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	
۱۴/۱	۲۵/۶	۱۸/۹	شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی
۱۴/۶	۲۶/۲	۲۸/۲	شاخص بهای تولیدکننده
۱۰/۸	۲۷/۲	۲۵/۵	شاخص بهای عمده فروشی